

ELEMENTS DE PROCEDÈNCIA ITALIANA A «EL EUROPEO» (BARCELONA, 1823-24)

1. PRESENTACIÓ D'«EL EUROPEO»

1.1. «El Europeo, periódico de ciencias, artes y literatura» es publica a Barcelona del 18-X-1823 al 24-IV-1824. El nom pot procedir de la revista «Europe», fundada per F. Schlegel a París (1823), o pot ser producte d'un intent de cosmopolitisme.

L'època de l'aparició de la revista és conflictiva: a Barcelona hi ha l'exèrcit francès i la perspectiva de la reinstauració del règim absolutista. Els redactors d'«El Europeo», doncs, poden parlar de política, però amb prudència i sense actualitzar els seus escrits.

«Trataremos de política (...) como ciencia, fundada sobre hechos remotos, acerca de los cuales podamos discurrir sin pasion ni interes».¹

Liberals moderats, antiabsolutistes, diuen que cal harmonitzar les opinions personals i les oficials, i mantenen una posició condicio-

1. Anunci d'«El Europeo» aparegut al «Diario de Barcelona» (30-IX-1823).

nadament justificadora de la revolució. La finalitat —cívica— de la revista és crear un clima de concòrdia des de les seves pàgines; això és possible mentre la situació política és ambigua: en el moment que és reinstaurat l'absolutisme, «El Europeo» desapareix.

1.2. El 30-IX-1823 apareix al «Diario de Barcelona» l'anunci d'una nova revista, signat per C. E. Cook, B. C. Aribau, Luis Monteggia, R. López Soler i Florencio Gallí.

«Cuando nuestro espíritu se halla dolorosamente conmovido en vista de las discordias que han conmovido los hijos de la España y en medio del mismo teatro de una guerra desastrosa; cuando esperamos con zozobra el desenlace de esta gran tragedia que ha de tener sobre nuestra futura suerte una influencia decisiva, ¿nos sería vedado dar un desahogo á nuestro corazon, volver los ojos á las ciencias, á las artes, á la literatura (...) y en tiempos de esterminio y devastacion tratar pacíficamente de luces, de mejoras y de prosperidad? (...) Nacidos en diversos países y arrojados á esta ciudad por una serie de acontecimientos desagradables, nos conocimos, trabamos amistad, admiramos la armonia de nuestras ideas y nos propusimos comunicarlas al público con la franqueza de hombres libres y amantes del género humano. De lo que cada cual de nosotros debía á su patria, hicimos una masa comun; y cualquiera que fuese el resplandor de los rayos que se reuniesen en este foco de conocimientos, procuramos que fuesen útiles y aplicables á todas las naciones y á todas las edades (...) con las artes de Rossini, de Rafael y de Canova descansaremos de las indagaciones ideológicas. Analizaremos, en cuanto las comunicaciones lo permitan, las obras nacionales y extranjeras que salgan á luz; y daremos á conocer autores, cuyas obras y mérito se ignoran, ó no son harto comunes en este país».

Segons l'opinió més generalitzada, el promotor de la revista va ser Aribau. Però Gallí diu:

«Si Barcelone tombait (...) la réaction devait être terrible. (...) Il fallait préparer les esprits au calme et à la modération avant que la tempête n'éclatât. Une publication périodique pouvait seule faire espérer d'atteindre ce but. (...) L'entreprise, sans doute, était audacieuse (...) je ne pouvais me dissimuler ma faiblesse: proscrit; étranger, à peine âgé de vingt ans, je n'avais pas la présomption de croire que je pouvais égaler les talens des écrivains distingués que

possédait Barcelone; mais c'était moins du génie que du patriotisme, c'était moins de l'éloquence fleuri que du courage qu'il fallait, et j'étais sûr de ne manquer ni de patriotisme ni de courage. (...) À peine eus-je fait connaître mes intentions, que je vis se manifester l'approbation de tout ce que la ville avait de plus illustre. Des écrivains habiles et patriotes, MM. Cook, Aribau, Monteggia, López Soler [sic] me prêtèrent leur appui».²

Per l'abril del 1824 la situació és clarament repressiva i les directrius bàsiques d'«El Europeo» —conciliar posicions antagòniques i pacificar els esperits— no poden continuar duent-se a terme. Al núm. 16 (24-IV-1824) trobem la seva *Despedida*.

«Largo tiempo hemos estado dudando si nos sería preciso abandonar la redaccion del Europeo (...) La partida de nuestros colaboradores Galli y Cook, dejó en el periódico un grande vacío, que hemos procurado llenar en cuanto nuestras fuerzas lo han permitido; pero aumentadas posteriormente las ocupaciones de algunos de nosotros, nos vemos ya con dolor imposibilitados de seguir haciendo á la ilustracion pública este sacrificio gratuito, guardando para mejor ocasion volver á una tarea, que para nosotros es en extremo agradable».³

1.3. López i Soler, entre liberal moderat i conservador, és exaltat i propagandista en la promoció de les teories romàntiques, cosa que es reflecteix en els seus articles. Cook, considerat anglès durant molt de temps, és probablement un biòleg alemany, que el 1802 és a Maó dirigint una escola. El setembre del 1805 arriba a Barcelona, on és ben rebut en els cercles culturals.⁴ Juretschke diu que el 1840 dirigeix un col·legi a Mülhausen i el considera possiblement alsacià.⁵ Stoudemire diu que era pianista i que el

2. *Mémoires sur la dernière guerre de Catalogne* (Paris 1828), 325-327.

3. La idea de la desaparició, també la trobem al *Diálogo entre el Europeo y el Diario de Brusi*, i a *Óperas italianas* de Monteggia, del mateix número.

4. J. SUREDA I BLANES, *Orfila i la seva època. 1787-1819* (Barcelona 1969).

5. *Alemania en la obra de Milà i Fontanals*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXXV (1973-74), 5-67.

1808 era a Maó.⁶ Aribau, liberal moderat, el 1823 ja ha ocupat diversos càrrecs burocràtics; format en la Il·lustració, fa poemes basats en temes tècnics o científics i divulga certs aspectes teòrics del Romanticisme, però sense adherir-s'hi mai decididament. Treballa a la casa comercial Villavecchia, en contacte amb comerciants milanesos, on, sembla, aprèn l'italià, llengua en la qual compondrà alguns poemes.⁷ Els seus llibres palesen, encara, els seus coneixements de llengua i cultura italianes;⁸ posseïa, per exemple, obres de Casti, Metastasio, Nicolini, Maffei, Grossi i Pellico; traduccions italianes de clàssics grecs i llatins, de Milton, Young i Schiller, entre d'altres.

2. FOCUS ITALIANITZADORS D'«EL EUROPEO»

2.1. S'ha parlat sovint de la influència exercida per «Il Conciliatore» en la confecció d'«El Europeo». «Il Conciliatore, foglio scientifico-letterario» es publica a Milà del 3-IX-1818 al 17-X-1819. Identifica liberalisme i romanticisme:

«(...) a Torino, come nelle nostre città, per dire un liberale, si dice romantico, e classico è divenuto sinonimo di spia, d'ultra, d'inquisitore».⁹

La poca atenció dedicada a la política no ens ha d'enganyar: «Il Conciliatore» era una arma eficaç contra la repressió austríaca

6. Ramon Carnicer aids Rossini, Donizetti and Bellini, dins *Estudis sobre el català. Volum en memòria de Josephine de Boer* (Barcelona 1977), 293-301.

7. Per exemple al «Diario Constitucional» publicarà el sonet *Alla libertà*, i JOSEP RIERA I BERTRAN, a la seva *Biografia de Don Buenaventura Carlos Aribau* (Barcelona 1883), en reproduïx un altre poema en aquesta llengua.

8. J. M. CASAS HOMS, a *Aribau a través de su biblioteca*, «Documentos y estudios», XIX (Barcelona 1969; Instituto Municipal de Historia), dóna compte d'un inventari —potser incomplet— dels llibres que hi havia a la biblioteca d'Aribau.

9. Carta de Pellico al comte Porro (abril 1819). Citat a EDMONDO CLERICI, *Il Conciliatore, periodico milanese (1818-1819)* (Pisa 1903), 67.

a favor del liberalisme i la unitat d'Itàlia, tendències implícites en la major part dels seus escrits.

El *Programma* de la revista, de P. Borsieri, ens en forneix els objectius:

«Il diffondere nel pubblico per via di Giornali (...) la sana e sociale filosofia de' costumi e gl'ingenui e generosi studj del bello».

«Il Conciliatore» ha de tenir en compte dos principis en la tria de matèries:

«Preferire (...) quelle, le quali sono immediatamente riconosciute utili dal maggior numero; ed unirle con altre che, oltre l'essere dilettevoli di lor natura, avvezzano gli uomini a rivolgere la propria attenzione sopra sè stessi, e possono (...) recar loro una utilità egualmente reale, quantunque non egualmente sentita (...) Le finzioni della fantasia se non posano sulla reale natura delle cose e degli uomini, sono anzi un abuso che uno sfogo della mente. L'Ufficio della critica è di ben definire e di ben segnare i confini, più larghi che assai comunemente non si crede, dentro i quali la natura continua a essere sostanzialmente la stessa, quantunque si manifesti sotto differentissimi aspetti».¹⁰

Els grups que convergeixen en «Il Conciliatore» són el dels comtes Porro di Lambertenghi i Confalonieri, S. Pellico, P. Borsieri, L. di Breme i G. Pecchio; el de G. B. de Cristoforis, E. Visconti i G. Berchet, constituït entorn de Manzoni, al qual també pertanyen altres romàntics llombards, com ara T. Grossi; hi ha, a més, G. D. Romagnosi i G. Rasori, aquest últim del grup de Monti, que, com Manzoni —malgrat les seves relacions cordials amb «Il Conciliatore»—, mai no hi va colaborar directament.

La censura austríaca, ja abans de l'aparició de la revista, en coneixia els futurs redactors. Molts articles foren prohibits, per exemple *Lettera di un italiano al Conciliatore* d'A. Ressi, segons el qual la grandesa literària, artística i científica és l'única que

10. «Il Conciliatore, foglio scientifico-letterario», ed. a cura de V. BRANCA (Firenze 1954), 3-10.

resta als italians. El pensament coincideix amb el de Leopardi sobre el particular, tot i que Ressi creu en un renovellament i Leopardi, no.¹¹ Pellico, en una lletra adreçada al seu germà, explica la desaparició d'«Il Conciliatore»; ha rebut una lletra del comte Strassoldo, censor austríac, que «si lagna altamente dell'audacia con cui il signor Silvio Pellico scrive nel "Conciliatore". Questo scrittore tenta di spargere i principi più sovvertitori d'ogni giusto e moderatamente liberale governo, per mezzo di scritti temerari che versano sulla politica. S'egli contraverrà, si prenderanno sul colpevole le misure opportune (...)».¹²

2.2. Redactors italians d'«El Europeo»

2.2.1. Piemontès (nascut el 1798), Fiorenzo Galli arriba a Barcelona l'abril del 1821 amb altres fugitius italians, després de la fallida revolució piemontesa.

En la relació que Antonio Manno¹³ dona dels compromesos en la revolució de març-abril del 1821 hi ha dos Galli, un dels quals, sergent de la brigada de Cuneo, el 31-III-1821 és expulsat de l'exèrcit. Pot ser el nostre redactor: Galli té alguns articles a «El Europeo» sobre estratègia militar i el 1822 participa en la guerra entre el govern liberal i les partides absolutistes com a ajudant de camp del general Espoz y Mina, amb el grau de capità.

El 25-X-1823 sollicita tornar al Piemont.¹⁴ La resposta, del 31-XII, no és negativa però sí descoratjadora.

11. També Mme. DE STAËL, a *Corinne ou L'Italie* (public. en italià el 1808), esmenta l'orgull dels italians per les seves glòries passades i la vergonya que senten per la seva decadència actual.

12. La lletra és del 29-X-1819. Reprod. a CLERECI, *op. cit.*, 207.

13. *Informazioni sul '21 in Piemonte, ricavate da scritti inediti di Carlo-Alberto, di Cesare Balbo e di altri* (Firenze 1878).

14. En una lletra del cònsol sardo-piemontès Antonio Bresciano del 18-XI-1823 (a *Consolati nazionali di Barcellona. Mazzo 2*, Archivio di Stato, Torí).

A les *Mémoires sur la dernière guerre de Catalogne*¹⁵ narra detalladament el desenvolupament de la lluita. Explica l'acció bèlica dels exiliats italians: els noms que dona són, en gran part, els mateixos que es troben a les llistes del cònsol Bresciano.¹⁶

L'últim article de Galli a «El Europeo» és publicat al número corresponent al 27-XII-1823. Marxa de Barcelona i possiblement se'n va a França. Entre el 1824 i el 1828 sembla haver estat a Mèxic: a les *Mémoires* declara haver estat a Veracruz, on es té notícia que funda la revista literària «El Iris» amb un italià i el poeta cubà J. M. Heredia.

2.2.2. Nascut a Milà el 1797, Luigi Monteggia, advocat, és liberal i unitarista, en la línia dels redactors d'«Il Conciliatore». Cantà li atribueix un sonet —pel qual és processat, i absolt per manca de proves— dirigit a una dama abans famosa entre els components del govern franco-italià i ara entre els del govern austríac.

(...) L'itala gloria, vilipesa e grama,
Te non accusa già del tuo disdoro:
Astuta meretrice, è ver, ti chiama,
Ma in tutte l'opre è il primeggiar decoro.
Sol te, vigliacca, l'atto indegno accusa
Di fregiar del tuo nome ostili insegne:
Ebben, la patria il tuo nome ricusa. (...)¹⁷

Als *Registri delle risultanze (dopo i processi politici)* (Archivio di Stato, Milà) és qualificat d'individu «fornito di talenti, ma discolo assai ed attaccato ai principi considetti liberali».

El 1820 es publiquen a Milà els seus *Canti patrii*, amb moltes notes documentals.

15. N'hi ha una traducció castellana incompleta, publicada a Barcelona el 1835.

16. Consten a *Consolati nazionali di Barcellona. Mazzo 1. Il Bresciano. Barcellona 28-IV-1821 i 16-V-1821* (Archivio di Stato, Torí).

17. Reprod. a CESARE CANTÙ, *Il Conciliatore e i carbonari* (Milano 1878), 169.

El 25-III-1821 Monteggia és a Torí i el mateix dia s'ordena tornar a Llobardia els llombards que es troben al Piemont. El 8-IV es fa una segona crida: Monteggia, sots-tinent de la brigada d'Alessandria, hi és citat. El 14-IV tots els implicats en la revolució piemontesa ja han sortit cap a Barcelona o altres destinacions.¹⁸ A Catalunya participa en la guerra del 1822-23. Carlo Beolchi narra la mort d'un soldat cantada per Monteggia:

«giovine di speranze grandissime e che, combattendo ferocemente tra le nostre file, veniva temperando colle dolcezze de' suoi versi il dolore della perdita de' compagni, per cui era salutato in Catalogna il bardo de' rifuggiti (...) La morte de' prodi di Casà della Selva fu pianta in altra bellissima elegia dal nostro Monteggia, il quale avea con essi diviso gli affanni (...) di quella giornata».¹⁹

Posteriorment al 1824 és a França. Indultat el 1838, torna a Milà.²⁰

3. PUNTS DE CONTACTE ENTRE «EL EUROPEO» I «IL CONCILIATORE»

3.1. Les dues revistes propugnen l'estudi de la història medieval i la moderna. La milanesa, tot i que dedica un cert espai a la història de Roma, té com a temàtica predilecta la medieval i la contemporània, particularment la d'Itàlia. S'interessa per cada Estat italià, sense oblidar l'objectiu de l'Estat unitari. «El Eu-

18. Tota la documentació relativa a la participació de Monteggia en la revolució del 1821 i al seu procés en rebel·lia, així com les seves peticions d'indult, són a *Presidenza del governo. Atti riservati* (106) (a dintre: *Atti riservati del governo Lombardo-Veneto, 1816-1824*) i a *Registri delle risultanze (dopo i processi politici)* (Archivio di Stato, Milà).

19. *Reminiscenze* (Londra 1830), 214 i 221.

20. EDUARD TODA I GÜELL, a *Bibliografia espanyola d'Itàlia* (vol. III), registra la *Grammatica della lingua spagnuola (...) di Fr. Marin (...)* *Aggiuntavi una serie di temi composti dal Dr. L. Monteggia, membro dell'Istituto storico di Francia, già professore del Collegio Reale e del Seminario di Marsiglia e maestro patentato d'italiano, francese e spagnuolo* (Milano 1862).

ropeo», a *Sobre el estado de las ciencias en la edad media* d'Aribau (núm. 4; 8-XI-1823), parla de la florida cultural de l'Edat Mitjana —continuada de l'època romana— i de la decadència dels segles XIV i XV (època del Renaixement i, doncs, d'imitació de l'Antiguitat). Cal contrastar la posició d'Aribau amb la sostinguda per Mme. de Staël a *De la littérature considérée dans ses rapports avec les institutions sociales*, on rehabilitava l'Edat Mitjana i considerava, seguint Fontenelle en la concepció acumulativa del progrés,²¹ que no hi ha trencament entre l'acabament de l'Antiguitat i el Renaixement.

És curiós que l'interès d'«El Europeo» per l'Edat Mitjana sigui purament teòric; a l'article de López i Soler *Sobre las costumbres de los antiguos caballeros* (núm. 2; 17-I-1824) hi ha una sèrie de detalls sobre assumptes medievals, aplicables a qualsevol país europeu. «Il Conciliatore» partia del mosaic d'Estats medievals italians, i a la revista barcelonina pràcticament l'única referència a història de Catalunya és a l'article d'Aribau *Noticia de la obra inédita conocida por el nombre de Rúbrica de Bruniquer, custodiada en el archivo del ayuntamiento de Barcelona* (núm. 5; 15-XII-1823).²²

3.2. «Las costumbres y religion de los antiguos (...) eran un pábulo continuo para la fantasia (...) No hacian la descripcion de un bosque, de un rio, de un fenómeno de la naturaleza (observa Chateaubriand en el génio del cristianismo) sin poner ninfas, sátiros y dioses que presidiesen al objeto que querian representar. (...) No dejaba sin embargo la poesia de ser un retrato fiel de las costumbres; pues tanto como los poetas, eran vivaces los pueblos de aquellos tiempos, y siempre las canciones y los himnos eran la interpretacion de lo que habrian espresado mas groseramente las palabras del vulgo. Las producciones de los verdaderos poetas se distinguen en que son el espejo de los caractéres de los tiempos en que fueron escritas».

21. *Digression entre les Anciens et les Modernes* (1688).

22. Es tracta del *Ceremonial dels magnífics consellers i regiment de la ciutat* (1614), de Gilabert Bruniquer, publicat el 1912-16.

Les paraules de Monteggia a *Romanticismo* (núm. 2; 25-X-1823) indiquen el camí per impressionar el subjecte receptor de la literatura romàntica. Si Aribau, seguint Schiller,²³ fixava la finalitat de la literatura —impressionar el receptor—, ara Monteggia indica com atènyer-la: l'espectador-lector ha de sentir-se identificat amb allò que contempla i sent o llegeix; això es pot aconseguir si el drama, o el poema, s'identifica amb els costums contemporanis o s'expressa de la manera que pot afectar el receptor.

«Despues del establecimiento del cristianismo las ideas religiosas empezaron á interesar el espíritu mas que la fantasia, y las imágenes de las costumbres debian ser mas patéticas. A esta causa añadiremos otra, y es la invasion del mediodia de Europa efectuada por los habitantes del Norte, llevando consigo las lúgubres ideas de los climas septentrionales, y el gusto por las melancólicas canciones de los Bardos y de los Druidas, recreo de los hijos del terrible Odino, cuando descansaban de los combates libando á las vírgenes de Escandinavia en medio de los convites y de la música. Posteriormente las costumbres caballerescas que trajeron los moros acabaron con despertar en los ànimos de los valientes los interesantes impulsos del sentimiento con que obsequiaban á las damas (...) los verdaderos poetas de aquellos tiempos son los trovadores que cantan los torneos, las aventuras de amor, las magias y los milagros (...) una de las principales desavenencias entre los románticos y los classicistas [es] que los segundos todo lo quieren segun los antiguos, y los primeros pretenden imitarlos mas filosóficamente, es decir, haciendo lo que hicieron ellos; servirse por elementos poéticos de las imágenes que son mas análogas á las costumbres de los tiempos en que escriben (...) son románticos Homero, Píndaro, Virgilio, &c., y Dante, Camoens, Shakespeare, Calderón, Schiller y Byron».

Recomana l'ús d'arguments d'història moderna i medieval —les Croades, el descobriment d'Amèrica, les revolucions modernes— més que no d'història antiga. Els classicistes divinitzen els herois grecs i romans, més enllà de les febleses humanes, i en fan sers

23. *Teoria de Schiller sobre las causas del placer que escitan en nosotros las emociones trágicas* (núms. 2 i 3; 17 i 24-I-1824), basat en l'assaig de Schiller *Über den Grund des Vergnügens an tragischen Gegenständen* (1791).

incommovibles, cosa que provoca el desinterès dels espectadors-lectors moderns per aquests temes; en canvi, s'interessen pels arguments que presenten aspectes identificables amb les circumstàncies de la seva vida. Els assumptes antics són interessants si els autors els tracten «romànticament», és a dir, presentant els herois com a éssers humans, com fan Sòfocles i Shakespeare amb Èdip i Cèsar, respectivament.

Segons López i Soler (*Análisis de la cuestión agitada entre románticos y classicistas*; núm. 7; 29-XI-1823), els clàssics presentaven una natura magnífica i la tractaven com si fossin botànics.

«La naturaleza de los románticos es mas confusa, mas lúgubre y mas melancólica: mas análoga á la incertidumbre de nuestros afectos y al combate de las pasiones: no nos ofrece sino tempestades, noches en las que apenas se trasluce una luna amarillenta, y las olas del mar agitado estrellándose al pie de un sepulcro, de algun silencioso monasterio, ó de un antiguo y solitario castillo. Sobre estas escenas parecen los héroes y sus almas tiernas y enérgicas movidas de sus propias desgracias y de los sentimientos que les inspira un cuadro tan sublime como terrorífico y patético, se abandonan a los delirios de la fantasia y á las ilusiones tal vez de una ligerísima esperanza.

Al segon article sobre la qüestió —*Conclusión del análisis de la cuestión agitada entre románticos y classicistas*— reconeix valors literaris tant en el Romanticisme com en el Classicisme alhora que lamenta les discussions que han tingut lloc entre els defensors de l'un i de l'altre. Partint de la diferenciació entre forma mecànica i forma orgànica —establerta per A. W. Schlegel a *Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur*²⁴ i difosa a Espanya per Böhl von Faber—, segons la qual la poesia en què intervenen els déus se sotmet a la primera i la medieval es basa en formes trobades en la naturalesa, intenta conciliar Edat Antiga i Edat Mitjana: tots els poetes, antics i medievals, tenen

24. Monteggia també segueix les lliçons schlegelianes, traduïdes a l'italià per Gherardini i publicades a Milà el 1817.

el seu valor. Enumera una sèrie de temes propis de la literatura romàntica, mitjançant un llenguatge que també ho és:

«El esplendoroso aparato de las cruzadas, las virtudes y pundonor de los caballeros en union con sus galantes y maravillosas aventuras dieron vasto campo á las descripciones en la parte humana (...) para su parte metafísica y sublime se recurrió á la Religion, tomando de ella un colorido lúgubre y sentimental, que daba cierto valor á los personajes y un aire de nobleza á los acontecimientos (...).»

A «Il Conciliatore» Romagnosi (*Della poesia considerata rispetto alle diverse età delle nazioni*; núm. 3; 10-IX-1818), seguint en certa mesura Mme. de Staël, defensa que l'adaptació de la poesia al temps i al lloc és qüestió de bellesa i conveniència; les literatures dels països nòrdics —diu Romagnosi— faran bé de seguir les seves pròpies llegendes, mentre que els italians hauran de seguir les tradicions d'arrel greco-romana. Aquestes opinions són rebutades per Berchet a *Del criterio nei discorsi* (núm. 4; 15-IX-1818), on defensa la divisió de la literatura en clàssica i romàntica i recomana als italians l'interès per la cultura germànica, que també forma part del seu patrimoni.

Visconti aporta a la qüestió les *Idee elementari sulla poesia romantica* (núms. 23, 25, 26, 27 i 28; 19-XI/6-XII-1818). A *Definizione del classicismo, della poesia promiscua al genere romantico ed al genere classico, o di quella che è estranea all'uno ed all'altro* fa la crítica d'algunes composicions de Schiller, Manzoni i Botta, i defineix la poesia «promiscua».

«Se l'autore si limita al fatto ed agli onori sociali contemporanei, senza adattarli ne opporvisi, il suo componimento non appartiene esclusivamente nè all'uno nè all'altro de' due generi opposti, è comune ad entrambi, poesia *promiscua*.»

Basant-se en el contingut de determinades obres —antigues i modernes—, indica fonts i temes «promiscus» (=universals), i conclou: *el classicismo originale*, propi dels *classici*, és l'antic; *el classicismo imaginevole*, propi dels *classicisti*, és el modern. La història antiga, la naturalesa i altres qüestions universals poden

ser temes de la poesia «promíscua» perquè no pertanyen exclusivament al Classicisme ni al Romanticisme. La història, idees i temes moderns pertanyen al Romanticisme. A *Definizione della poesia romantica* precisa els temes romàntics: les Croades, el feudalisme, les aventures cavalleresques, la conquesta d'Amèrica, elements religiosos i fantàstics, temes artúrics o referits a Carlemany, Amadís, etc., història del s. XIX, fets d'interès social, l'amor i el culte a la dona (ininterromput des de l'època dels trobadors). A *Due tendenze primitive dell'animo* diu que la dicotomia clàssic-romàntics recolza en la base de la diferent posició vital d'uns i altres. La literatura romàntica emana d'una tendència contemplativa i de la introspecció, pròpies del Nord d'Europa, on el clima és fred i boirós i incita els homes a meditar sobre ells mateixos. En canvi, a Grècia, oberta al sol, la naturalesa incita a gaudir de les grates sensacions externes: això produeix la literatura «pràctica» i «sensual», pròpia dels clàssics. Visconti, però, acaba reconeixent que Classicisme i Romanticisme no són perfectament delimitats: hi ha obres que participen de l'un i de l'altre, pel sentit i per la combinació de formes externes, com passa en alguna tragèdia d'Alfieri i de Voltaire.²⁵

* * *

Els romàntics contemporitzadors d'«El Europeo» s'oposen a certs extremismes:

«Un escollo de este estil [el romàntic] es que las ideas tristes se vuelvan demasiado terribles y fantásticas, como las del Manfredi de Lord Byron: entonces la poesia se convierte otra vez en juego de palabras y cesa de interesar á la mente y al corazon».²⁶

25. *Della romanticomachia. Libri quattro* de Berchet (núm. 17; 29-IX-1818) tracta encara el tema.

26. MONTEGGIA, *Romanticismo*.

Remarquem un cert rebuig de Byron, que en el mateix article és posat com a exemple —amb *El corsario* i *El peregrino*, però—²⁷ al costat de Chateaubriand, Manzoni i Schiller. A la crítica de Berchet sobre *Narcisa. Romanzo in quattro canti di Carlo Tedaldi-Fores* (núm. 46; 7-II-1819), publicada a Milà el 1819, el crític recomana a l'autor que escrigui sobre els temes més convenients per a Itàlia, en comptes de compondre obres «(...) galleria di tutte immagini lugubri, di atrocità, di spaventi (...)».

No s'oposa —seguint Schiller—²⁸ a les composicions que provoquin les llàgrimes, sempre que siguin filles de la malenconia i dels sentiments suaus, no dels tràgics.

3.3. Sobre les unitats dramàtiques «El Europeo» propugna la d'interès i rebutja les altres per inoperància. La de temps perquè «ha de limitarse exactamente á la representacion de los dramas, ó no ha de haber ninguna. Este último partido siguen los románticos, porque mas quieren contentar los ánimos de los espectadores que el cálculo de los eruditos. En efecto lo que interesa al público es el manejo de la accion y no el tiempo».

La unitat de lloc és innecessària comptant amb els decorats i la imaginació de l'espectador:

«(...) los espectadores ven pasar á Oteló de Venecia á Cipro, y no dejan por eso de interesarse en sus amores y en la muerte de la desdichada Desdémona».

La unitat d'interès, en canvi, «consiste en hacer que la accion ó las acciones que se representan tengan un objeto solo, en el que esté siempre interesado el espectador desde el principio de la

27. *Childe Harold's Pilgrimage* (publ. el 1812) i *The Corsair* (publ. el 1814).

28. En aquest mateix sentit diu Aribau: «La perfeccion del arte no consiste en despedazar nuestro corazon, sino en causarnos grande emocion por medio del menor dolor posible, y en esto llevan ventaja los trágicos modernos» (*Ejemplos en que Schiller apoya su teoria sobre las causas del placer...*, núm. 3; 24-I-1824).

representacion hasta su desenlace (...) los románticos siguen religiosamente esta sola unidad, por que la juzgan la mas filosófica».²⁹

La postura d'«Il Conciliatore» respecte d'aquesta qüestió —paralela a la de crítics anteriors o contemporanis, com ara Baretti i Giordani— és fixada principalment a *Dialogo sulle unità drammatiche* de Visconti (núms. 42 i 43; 24 i 28-I-1819) i reiterada a *Parallelo dell'Alceste di Alfieri con quello d'Euripide* (núms. 46 i 56; 7-II i 14-III-1819). Al *Dialogo* el professor Lamberti, escriptor classicitzant, Salvatore Viganò, coreògraf i compositor de ballets, el mestre Paisiello i Romagnosi, *alter ego* de Visconti en aquest cas, discuteixen sobre la pertinència de mantenir les unitats en la tragèdia i el ball. Diu Lamberti a Romagnosi:

«Ora vedo; anche voi siete persuaso dal nuovo sistema drammatico predicato da Schlegel e da altri romantici».

I Romagnosi, atacant la unitat de temps:

«S'intende che lo spettatore seconda colla sua immaginazione il supposto del poeta, salta via gli intervalli di tempo che il poeta sottintende, e si occupa dello sviluppo dei fatti. E questo accade ugualmente udendo Skakespear [sic] e udendo Alfieri».

El parallelisme entre la identificació autor-personatge creat i espectador-obra és limitat perquè ambdues identificacions són una illusió; les regles perjudiquen encara aquesta identificació, tot augmentant-ne les dificultats. En canvi, la primera regla que cal seguir en la creació de l'obra d'art és la imitació de la naturalesa.

«L'imitazione delle cose coesistenti nello spazio è l'oggetto della pittura; l'oggetto (...) della poesia è l'imitazione delle cose che succedono nel tempo».

Romagnosi oposa *Nerone* de Racine³⁰ —que segueix la unitat de temps— a *Macbeth*, lliure d'aquesta unitat; hi ha un acord general a lloar la tragèdia shakespeariana.

29. MONTEGGIA, *Romanticismo*.

30. Amb tota seguretat es tracta de *Britannicus*.

Vistos els punts anteriors, Visconti —a la *Poscritta dell'Estensore*— conclou que no es poden establir normes literàries generals.

«Ma (...) tocca ai poeti a regularsi col loro discernimento e col loro buon gusto (...) Le regole classicistiche traviarono il Racine nella tragedia di Britannico;³¹ alla paura di eccedere nel tempo si devono gli affastellati avvenimenti del *Cid* di Corneille: nomino a bella posta un capo d'opera insigne, non ostante i suoi difetti, per risparmiare la citazione di molte altre tragedie che potrei allegare in appoggio del mio assunto».

3.4. «Il Conciliatore» —seguint A. W. Schlegel— reconeix la importància del drama modern anglès, alemany i castellà, enfront del francès, tot reconeixent, però, uns mèrits a certes produccions de Voltaire, Corneille i, com hem vist, Racine, autors citats també a «El Europeo», el qual destaca sobretot Calderón, Shakespeare i Schiller, i també Manzoni (*Il conte di Carmagnola*), autors que s'adapten al seu temps, com feien els antics.

En el camp del teatre italià, «Il Conciliatore» es dol de la manca d'un teatre autènticament nacional. Manifesta admiració per Alfieri —cosa que també farà «El Europeo»—, malgrat certes reticències sobre l'excés de fets heroics en les seves produccions, perquè absorbeixen tota l'acció dramàtica, i sobre el fet de la no participació del poble i de la civilització moderna.³²

3.5. A les dues revistes és tractat el tema de la literatura oriental. Aribau, a *Sobre la literatura oriental* (núm. 11; 27-XI-1823), en dóna certes nocions, però sense demostrar gaire entusiasme pel tema. Són més interessants els dos articles de Cook *Sobre las composiciones dramáticas de los antiguos Indus* (núms. 8 i 12; 28-II-1824 i 27-III-1824) sobre *Sakuntala*. A «Il Conciliatore» apareix *Sulla Sacontala ossia l'Anello Fatale. Drama indiano di Calidasa...* (núm. 53; 4-III-1819), de Berchet.³³

31. Vegeu la nota 30.

32. El tema Alfieri encara és tractat a *Sulla poesia tragica e occasionalmente sul Romanticismo* de Nicolini (núm. 79; 3-VI-1819).

33. Uns i altres es basen segurament en els estudis de William Jones sobre literatura oriental, i particularment en la seva versió de *Sakuntala* (1789, en anglès) o en la versió alemanya (del 1791).

3.6. Cal fer esment, encara, d'altres autors italians citats a «El Europeo» en diversos articles. Dante —exemple de gran poeta «romàntic»—, Petrarca, Boccaccio, Metastasio, Casti, Macchia-velli, Villani, Tasso —molt apreciat—, Ariosto. Entre els contemporanis se cita Fantoni —a imitació del qual, segons declara, Aribau escriu la poesia *Al fanatismo* (núm. 1; 18-X-1823)—, Alberto Nota (*La lusinghiera, Il progettista, Il benefattore e l'orfana*), Grossi —al qual Monteggia i Aribau dediquen l'article *Ildegunda; novela del abogado Tomas Grossi. Milan, año 1820* (núm. 2; 17-I-1824)—, «Il Conciliatore» i altres. És una barreja sorprenent d'autors de primera línia, reivindicats pels romàntics europeus, amb altres de poc coneguts.

* * *

Vistos els punts anteriors, cal concloure que hi ha paral·lelismes entre «Il Conciliatore» i «El Europeo» pel que fa a l'origen, a l'orientació política —fins a cert punt— i a les directrius estilístico-literàries: manifesten una posició romàntica moderada i conciliadora en el tractament dels temes literaris cabdals del moment. Hi ha una influència d'«Il Conciliatore» sobre «El Europeo» a través dels dos redactors italians d'aquest darrer, però la influència italiana no ve únicament per aquest camí: hem vist l'actuació d'Aribau en aquest camp, que convergeix amb la de Galli i la de Monteggia. Ara bé, «El Europeo» no rep únicament influències italianes; n'hi ha d'altres de molt remarcables, com ara la de Walter Scott —que tanta fortuna coneixerà a Catalunya— o la de la literatura francesa, i encara hi ha aspectes alemanys —les teories estètiques de Schiller, per exemple— arribats probablement a través de Cook sobretot. Cal remarcar un aspecte de base divergent entre els dos periòdics: l'arrelament d'«Il Conciliatore» al seu medi, compatible amb un desig de cosmopolitisme, i el distanciament d'«El Europeo» del seu; això darrer és més notable pel fet que publicacions periòdiques anteriors havien

tocat temes catalans, d'història medieval per exemple. De tota manera, l'orientació de base d'«El Europeo» és la mateixa que la del tipus de Romanticisme que farà fortuna a Catalunya, del qual es pot considerar precedent.

ROSA MARIA POSTIGO